

z Valdštejna, která vyvolala rozmach valdštejnské problematiky. Hermann Hallwich nechtěl zůstat stranou a nastínil plán studia a vydání valdštejnských archiválií. Brzy se zařadil mezi nejpřednější valdštejnské znalce, císařskému vojevůdci a postavám z jeho tábora věnoval množství článků (mj. v *Allgemeine deutsche Biographie*) i celých knih. K nejprůslovnějším patří dvousvazkové dílo *Wallensteins Ende* (Valdštejnův konec, 1879), v němž se obsáhle věnoval analýze jeho viny, resp. nevin. Informace čerpal z různých archivů, převážně ve Vídni. Zasloužil se o edici rozsáhlé korespondence Albrechta z Valdštejna v posledním roce jeho života, v obou dílech je zveřejněno 1350 dopisů. Vrcholem Hallwichova bádání se roku 1910 stala třísvazková práce *Fünf Bücher Geschichte Wallensteins* (Pět knih Valdštejnových dějin), v níž první dva svazky představují Valdštejnův životopis a třetí edici důležitých pramenných zdrojů. Následovala ještě vyčerpávající edice *Briefe und Akten zur Geschichte Wallensteins* (pro období 1630 - 1634), již se Hallwichovo velké dílo uzavřelo.

Sběratel a mecenáš

Iniciativa založit v Teplicích Muzejní společnost vzešla od továrníka Reginalda Czermacka za mocné podpory Hermanna Hallwicha a starosty Adolfa Siegmunda. Příprava zakládající schůze teplické Muzejní společnosti, která se konala 3. listopadu 1894 v sále zámku Clary - Aldringenů, byla především v jejich režii. Hallwich se stal významným mecenášem teplického muzea, za života podporoval muzeum jak myšlenkově (svými poznatky), tak i finančně. Po smrti jeho odkaz významně obohatil muzejní sbírky nejen v Teplicích, ale i v Duchcově či Chebu. Hallwich byl vášnivým sběratelem valdštejniání, grafických listů a prehistorických artefaktů. Stěny jeho pracovny byly obloženy tisíci svazky knih a zdobeny kopiemi Van Dyckových i jiných portrétů Valdštejna. Jeden pokoj měl zřízen jako malé Valdštejnovo muzeum zaplněné Valdštejnovými

dopisy, originálními vojenskými listinami armády generalissima z let 1625 - 1634, mincemi, medailemi a jinými upomínkami na frýdlantského vévodu a jeho dobu. Část této kolekce byla po smrti Hallwicha věnována městu Cheb a tamnímu muzeu. Hallwichova bohatá sbírka „Tepliciana“, čítající přes 2400 hodnotných kreseb a grafických listů s vyobrazením Teplic a dalších severočeských měst a zámků včetně pěkné skříně, téměř 300 vzácných řezaných a gravírovaných sklenic s teplickými motivy, porcelán míšeňské i české provenience a soubor prehistorických nálezů z Obřího pramene a Pravřídla byla Hallwichovými dědici předána do vlastnictví teplické městské obce a umístěna do zdejšího muzea. Další část jeho prehistorické sbírky byla poskytnuta duchcovskému muzeu. Větší soubor z knihovny Hermanna Hallwicha, zvláště valdštejniána a bohemika, věnovali jeho pozůstalí potomci c. k. dvorní knihovně ve Vídni.

Hallwich měl vřelý vztah k německému umění v Čechách a podporoval mladé nadějné umělce, např. sochaře Heinricha Scholze, autora Valdštejnovy busty a pomníku Waltera von der Vogelweide v Duchcově a architekta Wilhelma Pleyera, který mimo jiné vytvořil architektonickou výzdobu duchcovského Vogelweidova pomníku.

Rodina a závěr života

Šťěstí potkalo Hermanna Hallwicha i v rodinném životě. Po příchodu do Liberce se seznámil s mladou vdovou Rosou Demuth, kterou si 24. srpna 1865 vzal za ženu a s ní vyženil syna Adolfa. V Liberci se manželům Hallwichovým narodily tři děti - synové Hermann a Gustav a dcera Rosa. Vzájemná korespondence mezi členy rodiny, bohatě dochovaná v hallwichovské pozůstalosti a putující především na Hallwichovy vídeňské adresy, svědčí o optimálním rodinném zázemí. O projevech vřelého citu vypovídá také oslovení „moje milá Roso“ či „můj poklade“. Uchovány zůstaly i dopisy dětí rodičům, synové byli na školách v Drážďanech, České Lípě, Chomutově a posílali domů nejen zprávy ze studentského života, ale i vyúčtování výdajů, spojených se studiem i zábavou. Nevlastní syn Adolf Demuth a starší syn Hermann získali později doktorát, Hermann byl c.k. sekčním radou a zabýval se geologií. Gustav se stal ředitelem a Rosa se provdala do Hammersteinu u Liberce za továrníka Felixe Schwaba. V roce 1913 zasadily Hallwichovi těžkou ránu smutné rodinné události, v jediném roce mu smrt vzala dva bratry a jeho syna Hermanna, ve kterého vkládal velké naděje. Ve Vídni pak pár týdnů před svými 75. narozeninami dne 11. dubna 1913 zemřel na zápal plic a byl zde pohřben na Centrálním hřbitově.

Mgr. Pavlína Boušková a PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

© Regionální muzeum v Teplicích, p.o. 2013

www.muzeum-teplice.cz

Hermann Hallwich (1838 - 1913)

Teplice, Krupka a Duchcov - tato města našeho regionu jsou spjata s významnou a dosud opomíjenou evropsky významnou osobností dr. Hermanna Hallwicha. Dr. Hallwich byl váženým a velmi plodným historikem, působícím v severních Čechách a na sklonku života ve Vídni. Zabýval se regionálními dějinami, sepsal historii několika severočeských měst. Zvláště dějiny Teplic a Krupky jsou dodnes obsahově nepřekonané. Hallwich stál u zrodu městských muzeí v Teplicích, Krupce i Duchcově. K jeho stěžejnímu dílu však patří práce o Albrechtu z Valdštejna a jeho době.

Dětství a studium

Hermann Joseph Hallwich se narodil v Teplicích dne 9. května 1838. Jeho otec Joseph Hallwich pocházel z poměrně zámožné rodiny z Kudowy Zdroje v Kladsku. Své rodiště jako mladý muž opustil a vydal se na panství Clary - Aldringenů do Teplic, kde se již v 25 letech stal nájemcem Claryovského Zahradního sálu a usadil se v domě čp. 10. V roce 1830 se oženil a v manželství postupně zplodil deset dětí. Ve 40. letech 19. století se J. Hallwich radil k váženým teplickým měšťanům, provozoval pohostinství a vlastnil domy čp. 136 a 137 neboli objekt „Prince de Ligne“ na Zámeckém náměstí. Mladý

H. Hallwich prožíval v Teplicích poklidné dětství, zde také začal navštěvovat městskou školu. Druhou třídu zakončil v roce 1848 excelentně se samými jedničkami a s výsadou postoupit do tzv. přednostní třídy pro žáky s významnými. V únoru roku 1850 však ztratil otce, který v pouhých 46 letech zemřel na zákeřnou plicní chorobu. Z testamentu J. Hallwicha vyplývá, že rodina byla velmi dobře hmotně zaopatřena. Přesto to byl pro vdovu jistě velice těžký úděl - vychovat děti a zajistit jim vzdělání a to zvládla obdivuhodně.

Po ukončení teplické městské školy se H. Hallwich stal studentem gymnázia v Chomutově a od roku 1856 byl zapsán na filozofickou fakultu pražské Karlo - Ferdinandovy univerzity. V jeho dalším odborném směřování ho nejvíce ovlivnil profesor historických věd Konstantin Höfler, který byl zakladatelem německého dějepisceví v Čechách a velkým protivníkem Františka Palackého. Během roku 1862 složil Hallwich postupně rigorózní zkoušky z historie, matematiky, filosofie a fyziky a byl promován na doktora a magistra svobodných umění. Nedlouho před svou promócí stál u zrodu Spolku pro dějiny Němců v Čechách (Verein für Geschichte der Deutschen in Böhmen), který byl v roce 1861 založen za účelem poznání historie německého obyvatelstva Čech a jeho představitelé sudetoněmeckého dějepisceví se programově postavili proti Palackého konceptu českých dějin.

Učitel, politik a odborník v oblasti průmyslu a obchodu

Po ukončení vysokoškolských studií odešel Hallwich v roce 1864 do Liberce učít na nově založenou městskou obchodní školu, kde působil jako profesor německého jazyka, dějin obchodu a geografie. Školu dobrovolně opustil v roce 1869, neboť byl povolán na místo sekretáře liberecké Obchodní a živnostenské komory. Jeho ambice jej zavedly až do vysoké politiky, roku 1871 se dostal do čela Politického spolku pro město a okres Liberec a vzápětí se stal poslancem zemského sněmu za okresy Vrchlabí, Hostinné a Lánov. Ještě téhož roku byl delegován do říšské rady jako zastupitel volebního okrsku Trutnov, zde se připojil ke Klubu levice. V říšské radě a na říšském sněmu patřil k liberální straně. Byl referentem pro obchodní a celní záležitosti a zabýval se také otázkou výstavby železniční sítě v severních Čechách a plavbou na Labi. Jeho politická aktivita vzrostla zejména v 80. letech 19. století v souvislosti s přijetím jazykových nařízení, která upravovala používání českého a německého jazyka v úředním styku. Hallwich byl přesvědčeným stoupencem rozdělení českých zemí podle národnostního klíče na část čistě německou a česko-německou (dvojjazyčnou). V roce 1891 odešel do Vídně, kde spoluzaložil s Bedřichem Františkem Leitenbergerem Spolek bavlnářských průmyslníků Rakouska a v roce 1892 Centrální spolek průmyslníků Rakouska. Hallwichova činnost v průmyslovém odvětví však byla ještě obsáhlejší, byl předsedou Mostecké uhelné společnosti, zastupoval prezidenta ústeckého

Rakouského spolku pro chemickou a metalurgickou výrobu a vykonával funkci správního rady několika průmyslových společností. Jako poslanec byl činný do roku 1897 a v roce 1913 byl dokonce jmenován kurátorem Technického muzea pro průmysl a řemeslo ve Vídni.

Hermann Hallwich byl vítaným hostem a řečníkem na akcích zaměřených zvláště na politická, historická či průmyslová témata. Např. v roce 1911 měl slavnostní proslov při odhalení pomníku Waltera von der Vogelweide v Duchcově. Byl nositelem čestných občanství měst Teplíc - Šanova, Krupky, Duchcova, Hostinného, Vrchlabí, Trutnova, Lanškrouna a Králík.

Historik a spisovatel

Hallwichovo literární dílo by se dalo rozdělit do dvou zásadních celků: na studie k dějinám rodného kraje a severních Čech a studie valdštejnské a s císařským vojevůdcem jinak spojené. Spíše na okraji zůstaly studie k dějinám průmyslu a obchodu i jeho básně (převážně s vlasteneckou tematikou), z nichž publikován byl jen zlomek, např. silně nacionalistická báseň zhudebněná pro mužský pěvecký sbor *In Eintracht und in Treuen* nebo báseň *Töplitz*.

První ze svých severočeských vlastivědných prací věnoval dějinám trmického panství, horního města Krupky a husitství v severozápadních Čechách. Tyto studie publikoval v 60. letech 19. století v časopise *Mitteilungen des Vereins für die Geschichte der Deutschen in Böhmen*. Z obsáhlejších prací vyšly v roce 1874 dějiny Liberce a okolí se zvláštním zřetelem na živnostenský rozvoj *Reichenberg und Umgebung* a v roce 1886 dosud obsahově nepřekonané dějiny města Teplice pod názvem *Töplitz. Eine deutschböhmisches Stadtgeschichte*. Vydány byly i jeho další práce o dějinách měst - České Lípy, Frýdlantu, Liberce, Vrchlabí či o historii teplického údolí nebo jezuitské rezidence v Bohosudově. V drobnější práci *Böhmen die Heimat Walters von der Vogelweide?* prosazoval svoji teorii o městu Duchcově coby rodišti velikána německého minnesängu. Krátce před svou smrtí pracoval na historii teplického hrádku Škvárovníku, vydání se však nedožil. Stejně tak již nemohl uskutečnit své plány na druhé, korigované vydání teplických dějin a na syntézu dějin duchcovských.

V roce 1869 vydal tvůrce německého historického pozitivizmu Leopold von Ranke svou stěžejní práci o Albrechtovi

Pohled na rodný dům H. Hallwicha Zur Stadt Dresden v dnešní ulici U Zámku. Wilhelm Hallwich (bratr Hermanna), akvarel, 1877